

JAN KŘIPAČ / 13. 5. 2020

Animované pohádky Václava Bedřicha

„V české animaci zůstává mnohé nedoceněno zejména v tvorbě režisérů, jako byl Václav Bedřich.“

Jiří Šalamoun

Většina diváků zná Václava Bedřicha jako tvůrce oblíbených večerníčků (*Maxipes Fík*, *O makové panence*, *Bob a Bobek* ad.). Filmoví nadšenci pak oceňují jeho sérii krátkých animovaných hororů z přelomu šedesátých a sedmdesátých let nebo moderní satiry natočené ve spolupráci s Vladimírem Jiránkem. Málokdo však ví, že Bedřich začínal svoji uměleckou režijní dráhu adaptacemi klasických pohádek Karla Jaromíra Erbena a Boženy Němcové.

V době jejich vzniku, tedy v první polovině padesátých let, byl již Bedřich zkušeným filmovým praktikem. Profesionální průpravu získal během svého působení v Ateliéru filmových triků za druhé světové války. Zde se také jako animátor podílel na proslulém kresleném filmu *Svatba v korálovém moři* (1944), který se po osvobození s úspěchem promítal doma i v zahraničí a stal se díky své vyspělé technické úrovni mezníkem v dějinách české animace. Po válce pak přešel Bedřich spolu s dalšími tvůrci AFITu do nově založeného studia Bratři v triku, kde byl mj. animátorem několika filmů Jiřího Trnky a od roku 1948 také samostatným režisérem. Jeho prvními režiiemi byly krátké reklamní, agitační a výchovné filmy, ve kterých si vyzkoušel práci s výtvarnou zkratkou, gagem a rytmem.

Přechod k žánru pohádky souvisel s celkovou dramaturgií studia, které se na přelomu čtyřicátých a padesátých let začalo orientovat na dětského diváka. K adaptaci pohádek režírovaných Bedřichem byl přizván zkušený barrandovský scenárista J. A. Novotný (*Týden v tichém domě*, *Svědomy*), který literární předlohy rozvedl a upravil

podle ideologických požadavků doby. V případě *„Hrnečku, vař!“* (1953) vystavěl zápletku na třídním konfliktu chudých rolníků a hamižných statkářů. Metaforou vlastnických vztahů je jídlo: zatímco stařena žebrá o kousek chleba, statkáři se přejídají koláči a neúměrně tloustnou. Kouzelný hrneček není jako u Erbena narušením přirozeného řádu věcí, ale bičem na zlotřilé vykořisťovatele. Ty nakonec záplava kaše vypudí z vesnice pryč, zatímco chudina je materiálně uspokojena. Jídlo je v pohádce rozdáno všem, podobně jako je v utopii socialismu majetek „spravedlivě“ rozdělen mezi občany.

Se schematickým vyprávěním ovšem kontrastuje technické provedení filmu. Bedřich prokázal, že je zručným režisérem s citem pro napětí, postupnou gradaci děje a čisté obrazové pojetí. V pohádce, která je do značné míry postavena na slově, pracoval pouze s kresbou a hudebním doprovodem Jana F. Fischera. Plynulého vyprávění obrazem je docíleno pomocí detailního rozkreslení pohybu postav a precizní stříhové skladby s dobře volenými nástřihy a nájezdy kamery v klíčových okamžicích scény. V kulminačním bodě děje, kdy hrníček začne vařit, pak Bedřich spolu s týmem animátorů, do něhož patřili například Zdeněk Smetana, Josef Kábrt či Jaroslav Doubrava, dynamizoval obraz pomocí rozpořehovaných stínů: „Na tváře jednotlivých postav, zachycených v polodetailech a detailech, jsme tu přes sklo vrhali jakési pohybující se stíny. Do obrazu tak vstupoval další prostor a působilo to velice emotivně“.[1]

Výtvarníkem *„Hrnečku, vař!“* byl Cyril Bouda, který Erbenovy pohádky kongeniálně ilustroval již v roce 1922. Jeho výtvarné řešení filmu však do značné míry odpovídalo ideologickému zadání raných padesátých let – zejména postavy statkářů byly vyobrazeny způsobem, který neměl daleko k dobové karikatuře. V případě hlavní postavy, chudé holčičky, pak Bedřich do Boudova pojetí přímo zasáhl, což byla praxe, kterou později opakoval i při spolupráci s jinými výtvarníky: „Ta holčička, jak ji Bouda nakreslil, byla velice ošklivá, a proto jsem si ji trochu přizpůsobil, ne snad k obrazu svému, ale prostě podle sebe. To jsem ale dělal běžně, dokonce i v případě Maxipsa Fíka, což snadno zjistí každý, kdo porovná Čechurovu a Šalamounovu knížku s mými večerničky.“[2]

U dalšího filmu *„Čert a Káča“* (1955) je jako výtvarník uveden Josef Lada. Ve skutečnosti však Bedřich využil již existujících Ladových kreseb ze starších knížek, které zkombinoval mezi sebou a rozpracoval v animaci. Postupoval při tom – ostatně

jako u předchozího filmu – metodou tzv. balvánků, kterou studio Bratři v triku převzalo od ruské školy animovaného filmu (Alexandr Ptuško, Ivan Ivanov-Vano). „Šlo o to, že hra postav se nejdřív nechala nakreslit v jakýchsi letmých, nepropracovaných skicách, a teprve když bylo všechno schváleno, byly ‚balvánky‘ dodělávány do precizního tvaru, takže se šetřil čas, práce i peníze.“ [3]

Ačkoli jsou Ladovy postavy v zásadě vyvedené jednoduchou kresbou, dosahuje animace *Čerta a Káči* složitějších forem, než je tomu u *Hrnečku, vař!*. Týká se to zejména obou „akčních“ scén, odehrávajících se na tancovačce a v pekle. V nich je pohyb postav pečlivě sladěn s pohybem kamery, a rozpořbovány jsou spolu se stíny také různé plány záběru. Zběsilý taneční rej je navíc animován přesně v rytmu doprovodné hudby, kterou složil opět Jan F. Fischer.

Ladův výtvarný styl obohatil film o důležitý prvek humoru, na kterém potom Bedřich stavěl i svou pozdější tvorbu. „Ladova kresba vnesla do filmu pohodu a uvolněný smích a její estetika podněcovala Bedřichovu tvořivost k zlehčení pohybové akce humorem a dramaticky funkčnímu využití prostředí. Právě v tomto druhém plánu rozehrál režisér hrstku skotačivých vesnických kluků, ostražité psíky, mlsné kozy, kvákavé žáby, jak je děti znají z Ladových ilustrací.“ [4]

Delší metráž filmu vyplynula už ze samotné předlohy, která je oproti *Hrnečku, vař!* motivicky bohatší. Úpravy, ke kterým Bedřich s Novotným ve scénáři přistoupili, vedly spíše k větší plynulosti a sevřenosti vyprávění než ke „správnému“ ideologickému vyznění díla. Pouze v závěru došlo na povinné ztrestání vrchnosti, kterou si čert odnese do pekla (oproti předloze, v níž se naopak vrchnost poučí a třídní rozvrstvení společnosti zůstane zachováno). Zcela novým prvkem filmu je pak mluvené slovo. Dialogy na jednu stranu orientují dětského diváka ve složitějším ději, na druhou stranu však s sebou nesou určitou doslovnost a popisnost, která místy zpomaluje tempo vyprávění.

Ve své další tvorbě už se Václav Bedřich žánru klasické pohádky nevěnoval. Pokud se rozhodl pro adaptaci literární předlohy, vybíral si jiné žánrové polohy (komedie, parodie, balada). Nicméně dvojice raných pohádek z padesátých let zůstává klíčová pro pochopení a hodnocení celého Bedřichova díla. Režisér si v nich osvojil vyprávěcí a animační postupy, které rozvíjel i později. A hlavně pro sebe objevil autorský

přístup, který už mu zůstal vlastní. Edgar Dutka ho kdysi charakterizoval slovy: „Bedřich je jediným režisérem českého animovaného filmu, který stoprocentně ovládá umění diváka hlasitě rozesmát.“^[5]

Hrnečku, vař! (ČSR 1953), režie: Václav Bedřich, scénář: J. A. Novotný, kamera: Vladislav Hofman, hudba: Jan F. Fischer, výtvarník: Cyril Bouda. Studio Bratři v triku, 21 min.

Čert a Káča (ČSR 1956), režie: Václav Bedřich, scénář: J. A. Novotný, Václav Bedřich, kamera: Ivan Masník, Zdena Hajdová, hudba: Jan F. Fischer, výtvarník: Josef Lada. Studio Bratři v triku, 42 min.

Poznámky:

[1] Ulver, Stanislav, Václav Bedřich a 28 výtvarníků. In Ulver, Stanislav. *Animace a doba*. Praha: Sdružení přátel odborného filmového tisku 2000, s. 339.

[2] Tamtéž, s. 338.

[3] Tamtéž, s. 339.

[4] Benešová, Marie – Boček, Jaroslav, *Kapitoly z dějin animovaného filmu*. Praha: Československý filmový ústav 1979, s. 97.

[5] Dutka, Edgar, Nástin dějin českého animovaného filmu v paralelním pohledu. In Ulver, Stanislav, cit. d., s. 20.